

Regisseur Ritsema wil de naakte filosoof Wittgenstein tonen 'Streven naar helderheid'

HAARLEM. — 's Avonds laat in de Tooneelschuur. Jan Ritsema en Johan Leysen werken met eindeloos geduld aan *Wittgenstein Incorporated*, een stuk over de Oostenrijkse filosoof Wittgenstein dat daar vanavond zijn Nederlandse première heeft, maar dat zijn wereldpremière in Brussel op 8 februari al achter de rug heeft.

En toch wordt er nog geschaafd, getrimd, ingedikt — volstrekt in overeenstemming met de werkwijze van Ludwig Wittgenstein zelf. Zelfs het overleg tussen regisseur en acteur na de repetitie is van een onderzoekende, ascetisch aandoende strengheid. Nog een keer een doorloop voor de première of toch fragmenten uit het stuk nog een keer onder het vergrootglas?

„Een van de kenmerken van Wittgenstein is dat hij minitueus, secuur was en daar eisen aanstelde. Tot in de finesses. Tot in de kleinste details door-dacht, aan zichzelf twijfelde, precies was. Met name precies was. Aan zichzelf ook die eis stelde”, stelt Jan Ritsema vast terwijl Leysen even andere kleding aanschiet. „En dat zie je bij dit stuk ook in alles: in de afwerking van het decor, de manier van spelen van Johan. Bij het maken van dit stuk hebben we dat voortdurend ervaren: dat zijn we aan Wittgenstein verplicht. We willen een zo groot mogelijke mate aan eenvoudige helderheid nastreven.”

Ludwig Wittgenstein (1889-1951) was een filosoof die het niet alleen zichzelf maar ook zijn omgeving moeilijk maakte. Zijn belangrijkste filosofische boeken, *Tractatus Logico Philosophicus* en *Philosophische Untersuchungen*, zijn voorbeelden van zeer helder formuleren, maar ze worden zelden gelezen door de doorsnee-burger. Het is als met Einstein; diens $E=mc^2$ kan door iedereen met lagere school worden opgedreund, maar een normale sterveling kent alleen de schitterende anecdoten rond zijn persoon.

In *Wittgenstein Incorporated* is er geen plaats voor sentiment. De toeschouwer belandt als het ware in de collegebanken in Cambridge. Op één avond is hij/zij getuige van drie colleges van Wittgenstein, onderbroken door eerst een lange, dan een korte pauze. Voor Uw aangezicht kraakt en pijnigt de filosoof, schijnbaar à l'improviste,

door
John
Oomkes

Johan Leysen als
Wittgenstein, geen
theater.

zijn en Uw hersens. Thema: de verschillen tussen een gelovige en een wetenschapper.

— Ken je dat verhaal dat hij met eindeloos geduld na de Eerste Wereldoorlog een huis bouwde voor zijn zuster, waarin geen enkel ornament voorkwam?

Ritsema: „Dat is zo'n voorbeeld van het resultaat van zijn denken. Een ander is dat van die slotenmaker die hij voortdurend terugstuurde met de opdracht dat een speling van een tiende millimeter, tja, nou ja... dat moest tien keer over. Maar meneer Wittgenstein, komt het nu echt op de millimeter aan? En natuurlijk komt 't daar op aan. Dat is zijn denken. Hij wil tot op het eind twifelen, zich afvragen: is dit wel goed, staat dit wel op z'n plaats? Bedrijf ik niet eigenlijk flauwekul? Daar hebben we veel van opgestoken”

— Waarom daarvan theater ge-

maakt? Heeft Wittgenstein niet zelf gezegd: Want men kan zich niet zelf van buitenaf bekijken, omdat men zichzelf nu eenmaal niet werkelijk ziet, alleen kan raden hoe men eruit zal zien? Wordt je niet geprangd door de vraag of je wel theater mag maken van zijn colleges?

Ritsema (boos, met stemverheffing): „Natuurlijk word ik daardoor geprangd, want wat we doen is geen theater maken. Wat we doen is de mededeling zo helder mogelijk overbrengen. Wat we doen is Wittgenstein alle credits geven, en verder niks! (Kalmer) Dat dat voor sommige mensen dan bijzonder theater tot gevolg heeft...”

— Bij de kijker of...
Ritsema: „Bij de kijker... dat is voor ons mooi meegenomen. Wij doen niks. Wij spelen geen theater, wij zijn zo helder mogelijk over persoon, denker en de gedachte van Wittgenstein. (Herhaalt, langzamer, alsof hij

zich wil inprenten) Wij zijn zo helder mogelijk over persoon, denker en de gedachte van Wittgenstein. Dat is onze enige opdracht. Voor onszelf. En dat is een big struggle. Want die helderheid bereiken is moeilijk.”

Leysen (inmiddels omgekleed): „Als je over die man iets zinnigs wilt zeggen, dan kun je dat alleen maar door een gelijkwaardige afkalving in het spelen aan te brengen, en Jan wil... ach, wij zijn er ook achter gekomen dat je geen theater van Wittgenstein kunt maken. Dat doen we dus ook niet.”

Ritsema: „Juist doordat je het niet laat ondersneeuwen door het toneelgedoe kan je misschien wel wat aan de helderheid toevoegen. Het script van Peter Verburgt is namelijk heel helder; het laat precies zien hoe Wittgenstein zijn invallen kreeg.”

Gu.